

זה אצלו כניסת השבת, ויש לו לקדש מיד סמוך לכניסתו.^י

ואחר הקידוש צריך לאכול גם כן מיד^י, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה^{טו}.

ואם אינו תאב לאכול מיד יכול להמתין מלקדש תוך הלילה כמה שירצה, כדי שיאכל לתיאבון^{טז}, ויוכל לסמוך על מה שכבר זכרו בתחלת כניסתו בתפלת ערבית, שכבר יצא בזה מן התורה, שהרי מן התורה אין צריך אלא זכירה בדברים בלבד בלא יין^{יז}, והרי זכרו בתפלה^{יח}:

שלא לקדש בשעה שביעית

ג' יש נוהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה^{יט} (דהיינו שעה שביעית אחר חצות

סעודות שחייב לאכול בשבת ... ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו, שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים).

טו כדלקמן סי' רעג ס"א (אין קידוש אלא במקום סעודה).

טז כדלקמן סי' רפח ס"ג (ואם האיחור מזמן סעודת החול הוא עונג לו, צריך לאחר, וזהו כבודו שמתאוה לאכול ואוכל לתיאבון).

יז כדלעיל ס"א.

יח שו"ת רמ"ע מפאנו סי' ב (מנהגן של רוב ישראל משנים קדמוניות, שלא להיות נדחפים אל ביתם בשבת לסעודת הלילה תכף אחר תפלת הערב, אלא כל אחד לפי עונג שלו ... וכל שכן ד"ין ודאי דרבנן הוא, ומצות זכירה שהיא דאורייתא קימנוה בתפלה בכניסתו). מ"א סק"א (ומנחם עזריה בתשובה כתב, שאם אינו תאב לאכול יכול להמתין, שכבר זכר אותו בכניסתו בבית הכנסת עיי"ש).

וכן הוא לקמן סי' רפט סוף ס"ג (הואיל וכבר יצא ידי חובת עיקר קידוש של תורה במה שהזכיר של שבת בתפלת ערבית).

ואף אם לא התכוין בתפלה לקידוש, מכל מקום יוצא בה ידי חובת קידוש. ונתבאר בתהלה לדוד סק"א. כדי השלחן סי' עט סק"א.

יט תקוני שבת (ואחר התפלה לא יעכבו הרבה בבית הכנסת, מפני שמצוה להקדים לקדש היום, וכל הזריו הרי זה משובח ... קודם שיבא ממשלת סמאל וכוכב מאדים בתחילת ליל שבת כידוע). והיינו כפירוש רש"י שבת קכט, ב (שצ"מ חנכ"ל סדר השעות כשנתלו המאורות והמזלות, שעה ראשונה של ד' בשבת שימש שבתאי ובשניה צדק ואחריו מאדים ואחריו חמה ואחריו נוגה ואחריו כוכב ואחריו לבנה, נמצאו ז' המזלות לז' השעות, וחזורים חלילה לעולם. נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע כצנ"ש חל"ם מוצאי שבת שעה ראשונה שלו כוכב תחלת ליל שני צדק וכן בסדר הזה). יוצא אם כן,

לצאת הכוכבים ... שהרי הוא לא יצא ידי חובתו כלל בקריאת שמע שקרא מבעוד יום). וראה הערות וביאורים שם ע' קעד.

וכן הוא לקמן ס"ג (שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום).

יג פרישה ס"ק א (כיון דכתב שיכול לאכול קודם שתחשך, אם כן ממילא נשמע שימהר לאכול מיד, דהא צריכין להקדים בכניסת שבת).

יד טור ושו"ע שם (ימהר לאכול מיד). ונתפרש לעיל, דהיינו לקדש ולאכול מיד.

וראה לעיל סי' רסז ס"ג (ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג'

סעודות שחייב לאכול בשבת ... ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו, שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים).

הלכות שבת רעא

מז

היום. עיין סי' תכ"ח^א), אלא או קודם הלילה או ששעה אחרונה של יום הששי הוא מזל צדק, ושעה הראשונה של ליל שבת הוא מזל מאדים.

שו"ת מהרי"ל סי' קנב (דשני מלאכים המלווין לאדם בליל שבת אחד טוב ואחד רע, ושמעתי הטעם ... דהיינו לפי סדר כצנ"ש חל"ם, צדק יוצא ומאדים נכנס, והן הן אחד טוב ואחד היפך). והוא כדאמרינן בשבת קיט, ב (תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו). יוצא אם כן, שמלאך טוב הוא מזל צדק, ומלאך רע הוא מזל מאדים. עולת שבת ס"ק א (כתבו האחרונים דיקדש קודם שנכנס מזל מאדים לתחלת ליל שבת. דתחלת ליל שבת משמש מזל מאדים, וסמאל מושל עליו, ובשעה אחרונה של ערב שבת משמש מזל צדק, ומלאכו צדקיאל, והם שני מלאכים שאמרו חז"ל אחד טוב ואחד רע. והנה טוב שלא יקבל את השבת בקידוש בממשלת הרע רק בממשלת הטוב, והרע בעל כרחו יענה אמן. ואם לא קידש מבעוד יום ימתין עד שיעבור ממשלת מאדים ויקדש).

מ"א סק"א (וכתוב בתקוני שבת שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים, ובסוף יום ו' הוא מזל צדק, לכן יקדש בצדק. וכ"כ בתשובות מהרי"ל סי' קס"ג). וראה אהלי שם ח"ז ע' רה.

כ שעה שביעית מהשעות השוות אחר חצות האמצעי. ויתבאר בהערה הבאה.

כא בטור ושו"ע לא נזכר שם כלום מנושא זה. ובודאי הכוונה למה שנתבאר בלבוש שם בסוף הסימן (דע שמה שכותבין בלוחות השעות של המולדות וכן של התקופה, אינם מכוונים עם אותם השעות שאנו מונין מתחילת ליל כל יום ויום ... אלא על זה הדרך, שכשתחשוב כך תקופת ניסן שהיתה בתחלת הלילה, וצריך אתה לומר שהיתה בכמו שש שעות אחר חצות של היום שלפניה שהיתה חמה על ראשך. ואם כן אחר כך תהיה תקופת תמוז י"ג שעות ומחצה אחר חצות היום של היום שלפניה שהיתה חמה על ראשך ... ואף על פי שגם התקופה אינה האמיתית אלא השה, מכל מקום לפי מה שקבלנו מן הסכנות בין רגע תקופה לתקופה, לכאורה נראה שנמסר לנו על תקופות השוות, ויש להקפיד עליו, אף על פי שהעולם אינם נזהרים אלא במספר שעות מתחלת הלילה, אבל עיקר ההקפדה ראויה להיות על השעות שכתבתי).

והיינו שמה שאנו אומרים שתקופת ניסן היא בתחלת הלילה, ותקופת תמוז היא שבע וחצי שעות אחר תחלת הלילה, אין הכוונה שתקופת ניסן היא בתחלת הלילה ממש, אלא שש שעות שוות אחר חצות היום, ותקופת תמוז היא י"ג ומחצה שעות השוות אחר חצות היום.

וכן הוא לענין "מה שקבלנו מן הסכנות בין רגע התקופה", כדלעיל סי' רו ס"ד (בירך על המים ושמע ... שהתקופה נופלת), ולקמן סי' תנה סט"ו (מי שיש לו בביתו מים שאובין ששאבן ללישת המצה, ונפלה התקופה בלילה), שהולכים גם בזה לפי חשבון שש, או י"ג ומחצה, שעות השוות אחרי חצות היום.

ואף שהתקופה שלנו היא התקופה האמצעית, ולא התקופה האמיתית, "מכל מקום, לפי מה שקבלנו מן הסכנות בין רגע תקופה לתקופה, לכאורה נראה שנמסר לנו על תקופות השוות". וכן מסיק בשו"ת צמח צדק (הראשון) סי' יד (מה שנוהגין בכל תפוצת ישראל להזהר בשעת התקופה מפני הסכנה מן המים, ומכריזין בבתי כנסיות אותו שעה שהתקופה נופלת. ונתפשט המנהג לחשוב ימים ולילות שוות לעולם כמו שהן בניסן ותשרי ... כבר דבר מזה בעל הלבושים בסוף הלכות ר"ח בביאור רחב ... אין מחלקין בין ימים ארוכים, ולילות ארוכים, כגון בתמוז וטבת, אלא לעולם מחשבין י"ב שעות ללילה וי"ב שעות ליום ... והוא תקופת שמואל שעל פי החשבון האמצעי, ואינו אמיתי שהוא על פי תקופת רב אדא).

ומזה למד רבינו, שכן הוא גם לענין הסכנות של מזל מאדים, של "שעה הראשונה של הלילה", שאין הכוונה בזה אלא ל"שעה שביעית אחר חצות היום".
וכן מסיק במחצית השקל למ"א ס"ק א (אך סדר הלוכן אינן שעה זמניות, אלא שעות ההשואה, אם כן דברי תקוני שבת אינן אמורים אלא בזמן שיום ולילות שוים שתחלת שעה שביעית מן שעות ההשואה... בזמן שאין יום ולילה שוים ליתא לדברי תקוני שבת, כן נראה לפענ"ד).

והיינו שמה שהובא לעיל מתקוני שבת "בתחילת ליל שבת", וכן מ"ש כאן בפנים "בשעה ראשונה של הלילה", זה לא יחול אלא בחדשים תשרי וניסן, שהיום והלילה שוה אצלם, משא"כ באמצע החורף ובאמצע הקיץ, לא תחול זהירות זו, אלא בשעה שביעית שאחר חצות היום.

וכבר העיר לקושי זה בשו"ת מהרי"ל סי' קנב, שמשם הובא לעיל שורש זהירות זו (ומה שכתבת... אם כן הא לא הוי אלא ביומי ניסן ותשרי לחוד).
אך מכל מקום המסקנא היא, שבכל אופן הכוונה היא לשעה השביעית משעות השוות אחרי חצות היום.

*

ככל האמור לעיל נתפרש גם באגרות קודש חי"ב אגרת ד'מב (במ"ש אודות הזהירות שלא לקדש משעה 6-7 בערב שבת, הנה מובן הכוונה לשעה בת ששים רגעים, כי הילוך המזלות שוה הוא בקיץ ובחורף, וגם בחצות היום אין חילוק בין המקומות שבדרום ובצפון, ובמילא שעה הששית היינו שש שעות שוות לאחר חצות היום).

אלא שלמרות זאת, עדיין הסתפקו בכוונת הדברים, אם הכוונה לחצות האמיתי, או לחצות האמצעי, או לשעה 12 שלפי השעון המקומי.

ונתפרש יותר באגרות קודש חי"ג אגרת ד'שצא (הנזהרים מלקדש כו' עפמש"כ בשו"ע אדה"ז סרע"א ס"ג, ושואל לחשבון השעות בזה, שנסתפק בהמענה שלי. — ואיני יודע המקום לספק: שליטת כל מזל הוא שעה של ששים מינוט, והסדר בזה ע"פ המבואר בפרש"י שבת (קכט, ב, ובכ"מ), ולכן הנ"ל הוא בשעה שביעית — משעות הנ"ל — אחר חצות היום, כלשון רבנו הזקן שם, וחצות הוא באמצע בין נץ החמה ושקיעת החמה כמובין).

אמנם עדיין הסתפקו בכוונת הדברים. עד שבקובץ יגדיל תורה חוברת כז סי' כג, דן בזה הרב שלום מרוזוב, בענין זה, ומנסה להוכיח, שהכוונה היא לשש שעות השוות אחרי חצות האמצעי.

כשהכנסתי את עלי ההגהה שאלתי שאלה זאת אצל הרבי (בענין המבואר כאן סי' כג, ישנם תמיד חילוקי דיעות בין אנ"ש בכוונת כ"ק אדמו"ר שליט"א; ובמילא חילוקי דיעות איך לנהוג. יש אומר דהכוונה — שש שעות אחר חצות האמיתי, כמשמעות הלשון "האמצע בין נה"ח ושקה"ח". וי"א דהכוונה שש שעות אחר חצות לפי שעונינו (— שעה 12:00), כמשמעות הלשון "מען גייט נאכן זייגער". וי"א דהכוונה — שש שעות אחר חצות האמצעי — כמבואר כאן בסי' כג).

הרבי מחק לגמרי את האופן האמצעי (לומר שמתחשבים עם השעון המקובל באותו מקום), והשיב רק על האופן הראשון והשלישי (לכאורה הי' צ"ל — שש שעות אחר חצות האמיתי, "האמצע בין נה"ח ושקה"ח"), דלכאורה קל לאדם לדעתו — כשהחמה בראשו. ו(הכוונה) ע"פ מה שראיתי נוהגין (— שש שעות אחר חצות האמצעי).

כשהכנסתי את עלי ההגהה, הגיה פעם נוספת, והוסיף וביאר את כוונתו, במה שכתב "על פי מה שראיתי נוהגין" (עמא דבר. בבית אדמו"ר, ולאחר כך מה שראיתי בבית כ"ק מו"ח אדמו"ר, היו בלאו הכי מקדשין זמן רב לאחר שעה השביעית).

הלכות שבת רעא

ממ

והיינו שאף שבעיקר ההלכה הי" מקום לחשב בזה שש שעות השוות אחרי חצות האמיתית, מכל מקום יש לנהוג למעשה כמסקנת מוהר"ש מרזוב, וכמנהג העולם (עמא דבר), בשעה השביעית משעות השוות אחרי חצות האמצעי.

וראה קובץ יגדיל תורה חל"ג ע' קז. קיצור הלכות משו"ע אדמו"ר הזקן הערה 12. **כב** כמובא לעיל (הערה יט) מעולת שבת מס"ק א (דתחלת ליל שבת משמש מזל מאדים, וסמאל מושל עליו ... ואם לא קידש מבעוד יום ימתין עד שיעבור ממשלת מאדים ויקדש).

לאחר שעה תוך הלילה, לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וסמאל מושל עליו.^{כב}

וכבר נתבאר^{כג} שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום:

הקידוש ביום טוב

ד הקידוש ביום טוב הוא מדברי סופרים^{כד}. ואעפ"כ יש לו כל דיני קידוש של שבת לכל דבר. אלא שאם אין לו אלא כוס אחד (א) וחל יום טוב בערב שבת, הרי קידוש של שבת קודם לשל יום טוב^{כה} כיון שעיקר הקידוש בשבת הוא מן התורה, אע"פ שעל הכוס הוא מדברי סופרים^{כז}:

כג לעיל ס"ב (אם יצא מבית הכנסת מבעוד יום, יש לו לקדש מיד). שבימי ניסן ותשרי היינו במזל צדק (שלפני מזל מאדים), או לפניו, כדלעיל (הערה כא). ועל זה הובא לעיל מתקוני שבת (ואחר התפלה לא יעכבו הרבה בבית הכנסת, מפני שמצוה להקדים לקדש היום, וכל הזרזו הרי זה משובח ... קודם שיבא ממשלת סמאל וכוכב מאדים). אלא שאם לא קידש "קודם הלילה", יקדש "לאחר שעה תוך הלילה".
כד מגיד משנה פכ"ט הי"ח (ודע שאין קידוש יום טוב דבר תורה). מ"א ס"ק א (ודע דהקידוש ביום טוב הוא דרבנן, כמ"ש המ"מ פכ"ט).
והיינו כיון שרק בשבת נאמר זכור את יום השבת לקדשו, ודרשינן "זכרהו בכניסתו" (כדלעיל ס"א), משא"כ יום טוב לא נאמר בו זכור.
כה מ"א שם (מכל מקום יש לו כל דין קידוש של שבת. ואם אין לו אלא כוס אחד, של שבת קודם).

ומפרש רבינו דבריו דמיירי כש"חל יום טוב בערב שבת". וכן פירש דבריו בלבושי שרד (שאם יום טוב ערב שבת, ואין לו אלא כוס אחד, יניחנו לשבת שהוא מן התורה). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א.

כו כדלעיל ס"ב (ותקנו חכמים שתהא זכירה זו על כוס של יין ... שכבר זכרו בתחלת כניסתו בתפלת ערבית, שכבר יצא בזה מן התורה). והיינו שאפילו עדיין לא התפלל ערבית, מכל מקום הקידוש על היין הוא רק מדברי סופרים, שהרי יכול לקדש בלא כוס. ובפרט שכבר זכרו בתפלת ערבית (ראה הערות וביאורים (ירות"ו) ח"ז ע' קעט). ומכל מקום הוא קודם לקידוש של יום טוב, "כיון שעיקר הקידוש בשבת הוא מן התורה". והיינו כדעת הפוסקים (שהובאו בקונטרס אחרון ס"ק א), שאם המצוה השנית מקודשת יותר, היא קודמת. וכן כאן, מה שהמצוה השנית יש לה עיקר מן התורה. או שדעת המ"א, שאף לדעת הפוסקים, שאין מעבירין על המצות גם כשהמצוה השנית מקודשת יותר, מכל מקום הכא שאני, שכיון שהמצוה השנית עיקרה מן התורה, היא קודמת.